

Stanovisko Křesťanských sborů k návrhu nového občanského zákoníku ve vztahu k uzavírání manželství

I. Úvod

V nedávné době Ministerstvo spravedlnosti ČR na svých internetových stránkách¹ zveřejnilo návrh nového občanského zákoníku i s důvodovou zprávou k němu s tím, že vyzvalo veřejnost, laickou i odbornou, k diskusi k tomuto návrhu.

Naplnění dlouho slibované rekodifikace občanského práva vítáme. Navržená norma je značně obsáhlá a též její význam je mimořádný, neboť se dotkne každého občana této země a jeho běžného života. Návrh se dotýká i uzavření manželství a potažmo i přístupu k manželství. Proto považujeme za nutné vyjádřit se jakožto státem registrovaná církev k této problematice a vůbec k otázce manželství, která byla vždy předmětem zájmu věřících, a z tohoto důvodu se též cítíme být povoláni k této věci se vyjadřovat. Dopad nového občanského zákoníku pro církev ve vztahu k manželství považujeme za zásadní, a proto je třeba této otázce věnovat náležitou pozornost. Chtěli bychom přispět do diskuze o podobě nového občanského zákoníku odbornými argumenty a fakty; rozhodně se nechceme pouštět do teologické úvahy nad institutem manželství.

V první řadě bychom chtěli podtrhnout význam manželství jako takového, tedy společenství muže a ženy, kteří se vědomě zavázali žít jeden s druhým a tuto svoji svobodnou vůli projeví způsobem stanoveným právem dané společnosti. S bolestí neseme současný trend odmítání manželství či bagatelizaci institutu manželství toliko na nějaký papír (zřejmě myšlen oddací list). Asi všichni víme, že manželství vzniká a existuje bez ohledu na tento list, který je pouze veřejnou listinou prokazující uzavření manželství. Kdyby mělo jít totiž jen o „onen papír“, tak by se dnešní, zejména mladí, nebáli do tohoto svazku vstupovat. Je třeba říci, že manželství je staré jako lidstvo samo a jeho tvůrcem je Bůh Stvořitel. I proto je vztah věřících k institutu manželství tak vážný a je jimi velice ceněno (viz též citát v úvodu našeho stanoviska).

¹ www.justice.cz

Návrh nového občanského zákoníku zveřejněný na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR (dále též „návrh“) se dotýká manželství už v otázce jeho uzavření či vzniku. Poslední verze návrhu obsahuje dvě varianty uzavření manželství, jedna varianta zná toliko civilní sňatek, kdežto druhá varianta vedle civilního sňatku jako rovnocennou alternativu uznává církevní sňatek, jak tomu bylo doposud. Ze samotného návrhu, postojí vlády k němu² i důvodové zprávy z 13. 12. 2007, kterou lze rovněž na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR nalézt, a na jejímž základě (či obdobných argumentech) se zřejmě i vláda rozhodovala, je vidět preferování povinné civilní formy uzavření manželství; tedy faktické zrušení církevních sňatků.

Varianta připouštějící i církevní sňatek tam byla doplněna později pod vlivem veřejné diskuse a rozladění možným zrušením církevních sňatků, nicméně lze mít za to, že tato varianta je do návrhu dána toliko k naoko uklidnění rozvášnění a není s ní počítáno jako nosnou. Proto se ve svém příspěvku budeme zabývat původním návrhem a též důvodovou zprávou ve verzi k 13. 12. 2007. Zejména se pokusíme ukázat na značnou slabost a nepřesvědčivost argumentů předložených ve prospěch obligatorních civilních sňatků.

Hned v úvodu je třeba se zamyslet nad tím, **zda jsou dány vůbec důvody k tak podstatné změně**, jakou je zrušení církevních sňatků. Církevní sňatky existují v České republice od roku 1992, kdy byly zavedeny zákonem č. 234/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 132/1982 Sb. Tato forma uzavření sňatku, která je rovnocenná k civilním sňatkům, tedy existuje již zhruba 16 let. To je doba dost dlouhá na to, abychom zhodnotili, zda šlo o institut přínosný či nikoliv. Navíc **církevní sňatky byly uznávány i za první republiky**, kdy byly upraveny zákonem č. 320/1919 Sb. z. n., kterým se mění ustanovení občanského práva a o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Uvedená norma byla účinná po celou dobu první republiky, resp. až do roku 1949, kdy ji zrušili k moci nastoupivší komunisté.

Samy Křesťanské sbory využívají tzv. zvláštního práva konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky, již od devadesátých let minulého století. Ze zkušeností můžeme uvést, že mladými věřícími je tato forma uzavření manželství s vděčností přijímána a téměř všechna manželství svobodných snoubenců za uvedené období byla uzavřena církevní formou. Nicméně

² Viz věcný záměr občanského zákoníku schválený vládou - usnesení č. 345 z 18. dubna 2001, a postoj Legislativní rady vlády vyjádřený na jejím 69. zasedání 5. dubna 2001.

rozhodnutí o formě sňatku bylo a je vždy na konkrétních snoubencích. Přednost tohoto institutu je v tom, že u církevního sňatku, stejně jako u civilního, jde vždy o projevení právně závazné vůle snoubenců vstoupit do manželství s dopadem do jejich osobního statusu (stát se manžely před státem a jeho právním řádem), ale rovněž je přítomný i duchovní rozměr této skutečnosti (že nejde jen o formální akt na úřadě, ale že jde též o naplňování Božího záměru s lidmi). **Církevní sňatek tak v žádném ohledu nepostrádá to, co obsahuje civilní sňatek.** Není důvodu na něj pohlížet jako na něco méně právně významného a domnívat se, že věřící snoubenci nejsou schopni posoudit následky svého jednání i v rovině právní. To, že věřící vyjadřují podle své víry vůli vstoupit do manželství před Bohem, neznamená, resp. ani trochu nesnižuje jejich úmysl vyjádřit tuto vůli i před státem (jím pověřenou osobou) se zájmem, aby s tímto projevem vůle byly spojeny i statusové následky.

II. Proč rušit církevní sňatky?

Rovněž považujeme za potřebné poukázat na skutečnost, že za dobu existence církevních sňatků nám **není znám žádný případ, který by hovořil pro zrušení tohoto institutu**, ať už z důvodu neprovedení řádného sňatku či jiného pochybení ze strany církví nebo snoubenců. Ani sám předkladatel návrhu neuvádí, že by existoval takový či jiný závažný důvod, aby církvím bylo toto právo státem odebráno. V této souvislosti připomínáme známé úsloví moudrých Římanů, z nichž celé kontinentální právo dodnes vychází, *quieta non movere*, což znamená v překladu z latiny nehýbat s tím, co je v klidu. **Proč rušit něco, co se osvědčuje a funguje?**

Pokud navrhovatel nepředložil ani jeden pádný důvod hovořící ve prospěch zrušení církevních sňatků, není na místě tak zásadní změnu v našem právním řádu provést. Každá podstatná změna vyžaduje náležité zdůvodnění, což v daném případě nebylo předloženo. Pokud není zřejmé, že změna ustáleného pravidla bude přínosná, resp. povede k lepšímu stavu, pak je na místě přidržet se dosavadní úpravy. **Argumentaci navrhovatele pro zavedení povinných civilních sňatků, která je uvedena v důvodové zprávě z 13. 12. 2007, považujeme za značně slabou a nepřesvědčivou, resp. pokud se na jednotlivé rádoby argumenty podíváme podrobně, jak to učiníme níže, ani jeden nemůže obstát, resp. některé se ukáží dokonce jako zavádějící či přímo nepravdivé.**

Naše prvotní otázka „proč rušit něco, co bez problému funguje“, tak zůstává nezodpovězena. Nabízí se i otázka *qui bono*? Kdo tím co sleduje? Komu návrh skutečně prospěje?

Existuje zde společenská potřeba či veřejný zájem pro zrušení církevních sňatků? I tyto otázky zůstávají přinejmenším otevřené. V této souvislosti podotýkáme, že na shora citovaných stránkách Ministerstva spravedlnosti je uvedeno i několik textů a článků na obhajobu návrhu. V článku nazvaném Návrh občanského zákoníku – jaký je?³ je uvedena následující cit.: „*Návrh se nesnaží regulovat život člověka více, než je zdrávo. Naopak, váží si člověka jako svobodného jedince, jehož jednání určuje pouze v nejnútnejších případech*“ a dále v úvodním článku na stránkách je uvedena cit.: „*V centru pozornosti je člověk a jeho zájmy a potřeby.*“ S politováním však musíme konstatovat, že varianta I. návrhu o tomto rozhodně nesvědčí. Zájmy a potřeby věřících v ní nejsou vůbec pochopeny a respektovány. Uvedené proklamace předkladatelů návrhu se tak ukazují ve vztahu k otázce uzavření manželství jako nepravdivé.

Jako zdánlivý důvod svědčící v neprospěch církevních sňatků se někdy uvádí (a to i na akademické půdě univerzity!) nekvalifikovanost oddávajících některých, zejména menších církví. Uvedené tvrzení je však třeba zcela odmítnout, neboť oddávání nevyžaduje žádnou speciální kvalifikaci. Domníváme se, že ani starostové či místostarostové obcí nemají žádné zvláštní vzdělání k oddávání; spíše lze mít za to, že tito lidé usilují o funkce z jiného důvodu a oddávání je mnohdy pro ně jen okrajová činnost, někdy možná i břemeno. Navíc podle současného zákona o rodině⁴, tak i znění návrhu, nejde vlastně o oddávání v pravém slova smyslu, neboť **manželství vzniká prohlášením snoubenců** učiněným před pověřenou osobou (srov. § 4 zákona o rodině, a § 547 návrhu). Tzv. oddávající je proto toliko osobou, která přijme, vyslechne vůli snoubenců vstoupit do manželství a tímto okamžikem (jakmile druhý snoubenec řekne ano) manželství vzniká. Následná prohlášení oné osoby oddávajícího již nemají vliv na vznik manželství, ale jsou spíše dokladem a potvrzením o uzavření manželství, zejména pro samotné snoubence. Z toho plyne, že oddávajícím, resp. osobou pověřenou přijímat prohlášení snoubenců, může být každý průměrně inteligentní člověk s tím, že musí dbát o důstojný průběh obřadu. V podstatě jedinou podmínkou je schopnost oddávajícího rozpoznat projevy vůle snoubenců.

Pokud přijímat prohlášení snoubenců o vstupu do manželství může místostarosta „Horní Dolní“, proč by totéž nezvládl pastor či starší kteréhokoliv sboru, který běžně vede bohoslužby a řeší řadu dalších věcí souvisejících s životem a fungováním daného sboru (církev). Jak ukazuje praxe, pověřenými osobami z církví je pouze pár lidí, kteří tuto službu dělají mnoho let a stávají

3 Pod článkem je podepsán JUDr. Petr Bezouška, Ph.D.; člen Legislativní rady vlády.

⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon o rodině“).

se tak v dané věci profesionály, kteří by mohli i školit nově zvolené zastupitelé obcí ohledně „oddávání“. Také délka služebního období duchovních oddávajících často mnohokrát převyšuje délku mandátů zastupitelů obcí. Námitka případné nekvalifikovanosti duchovních k přijímání prohlášení snoubenců o vůli vstoupit do manželství je tak zcela nemístná.

A ještě jeden prvek výrazně odlišuje církevní sňatek od civilního. Duchovní – oddávající je zpravidla osobou, s níž se snoubenci osobně řadu let znají, mají k němu úzký vztah a důvěru, což se promítá i do samotného průběhu sňatečného obřadu, kdy tento není považován toliko za formální úkon a to pro obě strany, jak tomu může být u civilních sňatků; ale jde o skutečně slavnostní a **důstojný vstup do manželství** a pronesená slova nejsou jen prázdnyými či opakovanými frázemi.

Jestliže stát chce, aby občané měli k manželství větší respekt a nebránili se do něj vstupovat, je třeba tuto skutečnost neopomenout již ve spojení s otázkou uzavření manželství a normy reglementující akt uzavření manželství by toto měly vyjadřovat. **V případě, že stát z manželství udělá jen administrativní akt na úřadě, nemůže očekávat, že manželství bude společností více ceněno**, ale spíše podpoří jeho úpadek. Zákonodárce si tak musí uvědomit, k čemu chce, aby normy rodinného práva obsažené v návrhu sloužily. Zda má jít o obnovu či podporu rodinného života, nebo jeho devalvací. Varianta I. návrhu vypovídá spíše o druhém.

III. Vypořádání možných argumentů pro zrušení církevních sňatků

Nyní se zaměříme podrobně na argumenty, které byly či mohou být vznášeny na podporu zrušení církevních sňatků. Je pravděpodobné, že i na základě těchto či jim podobných argumentů rozhodovala vláda v roce 2001. Vždyť tyto argumenty jsou obsaženy ještě v důvodové zprávě k návrhu ze dne 13. 12. 2007.

a) *Církevní sňatek je věcí víry a vlastní vůle věřícího. Princip obligatorního civilního sňatku neznamená popření náboženské svobody, svobody víry nebo přesvědčení: stejně jako jiné statusové otázky (otázky postavení člověka ve státním společenství) je i tato otázka věcí státu. Právo volby sňatku nepatří mezi základní práva a svobody (srov. čl. 4 Ústavy a Listinu základních práv a svobod). Čl. 15 Listiny zaručující svobodu náboženského vyznání nesouvisí se svobodou volby formy sňatku, náboženské vyznání je vnitřní věcí člověka. Ani z čl. 16 Listiny, který ustanovuje o právu svobodně projevovat své náboženství nebo víru ... náboženskými úkony, nelze*

dovodit, že stát je povinen zaručit svým občanům volbu církevního sňatku jako rovnou alternativu sňatku civilního, totiž se statusovými následky. Naopak: zakotvením obligatorního civilního sňatku vystupuje stát konečně všude tam, kde je jeho místo, totiž ve všech věcech osobního stavu občana.

Zakotvením obligatorního civilního sňatku je věřícím znemožněno vyjádřit vlastní vůli se statusovými následky v církevním prostředí, které je jim vlastní a má hlubší pochopení i pro otázku manželství.

Nelze souhlasit s názorem předkladatele návrhu, že stát připuštěním církevních sňatků vyklízí částečně své místo ve věcech osobního stavu občana. Aby církevní sňatek měl statusové následky, je třeba aktu veřejné moci (zákona) a dále je nutné oddávajícímu **předložit osvědčení vydané matričním úřadem** (orgánem veřejné moci). Bez tohoto osvědčení nemůže být církevní sňatek vůbec uzavřen, jeho nepředložení nelze zhojit. **Stát tak nikterak nezmenšuje svoji veřejnou moc**, toliko umožňuje, aby osobou, před níž snoubenci projeví svoji vůli vstoupit do manželství, byl kromě úředníka i duchovní, který tak v dané chvíli zastupuje i stát, v jehož pověření přijímá prohlášení snoubenců. Stát může podle zákona o církvích⁵ odejmout registrované církvi právo oddávat⁶, bude-li porušovat obecně závazné právní předpisy, tedy veřejná moc má stále **možnost atrahovat toto právo z konkrétní církve** zpět toliko na státní orgán.

Argumentují-li předkladatelé návrhu Listinou základních práv a svobod, je třeba jí číst od počátku. Čl. 2 odst. 1 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále též „Listina“), stanoví: *Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani náboženského vyznání.* Uvedené ustanovení Listiny znamená, že stát musí být v otázkách víry a světonázoru zcela neutrální. **Není možné, aby stát se přikláněl k ateismu**, tj. víře, že Bůh není, a jej preferoval a s tím, že jiné pohledy na život sice připouští, ale považuje je za podřadné, méněcenné či jinak posunuté bokem. Ateismus není neutrální postoj k životu, ale jde o jeden krajní pól pohledu, a jde též o víru, nikoliv vědění. Stát proto tento pohled zastávat nemůže, resp. nesmí se na tuto ideologii vázat.

⁵ Srov. § 21 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon o církvích“).

⁶ Tj. ve smyslu § 7 odst. 1 písm. d) zákona o církvích konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu.

Stát a tedy i jeho zákonodárství musí být v otázkách víry zcela nestranný a vyvážený bez toho, že by říkal, který názor je vlastně ten správnější. Nepovažujeme za vhodné, aby zákon naznačoval, že je případnější uzavírat manželství bez přihlídnutí či vztahu k duchovnímu rozměru této skutečnosti, tedy vyloučit církve z této oblasti.

Tak jako by nebylo správné uzákonit pouze povinný církevní sňatek pro všechny, tedy i pro ty, co věří, že Bůh není, nepovažujeme za správné a ústavně konformní přinutit ty, kdo věří v Boží existenci, uzavírat sňatek toliko civilním způsobem, když věří tomu, že manželství je uzavíráno nejen před *císařem* (rozuměj státem a jeho právním řádem), *ale i před Bohem*.

Máme proto za to, že s ohledem na demokratické hodnoty a ústavní principy zakotvené v Listině je na místě zachovat možnost civilních i církevních sňatků se statusovými účinky vedle sebe, jako dvě rovnocenné alternativy. Tím, kdo provede výběr mezi uvedenými formami uzavření manželství, nebude stát, ale konkrétní snoubenci. Tento pohled odpovídá moderní otevřené demokratické společnosti. **Proč nenechat možnost rozhodnutí na samotných občanech?** Doba, kdy stát rozhodoval za občany a vybíral, co je pro ně vhodné, je snad již nenávratně minulostí.

b) Ve středověku náležely všechny statusové věci člověka církvi, manželství bylo posledním institutem, který od církve převzal stát – v evangelickém Nizozemí ve století sedmáctém, v katolické Francii ve století osmáctém atd. Většina evropských států zná jen civilní sňatek (Německo, Rakousko, atd.), v menšině států existuje tzv. státní náboženství, státní církve – tam je civilní sňatek fakultativní (Anglie, severské státy), a v několika málo státech mohou církevní sňatek celebrat jen výslovně určené církve (Itálie, Portugalsko). Na území našeho státu se myšlenka civilního sňatku poprvé objevila na Ústavodárném říšském sněmu v Kroměříži (1848-1849). Pokusy a snahy o prosazení obligatorního civilního sňatku se pak periodicky opakovaly, až se v nové Československé republice takový návrh objevil v připravované tzv. manželské novele v r. 1919. Prosadit jej se však ani tehdy vzhledem k tehdejšímu rozložení politických sil nepodařilo. Samozřejmě návrh občanského zákoníku z r. 1937 obsahoval jen civilní sňatek.

Z důvodové zprávy k návrhu lze vidět, že institut církevního sňatku není ničím novým, resp. ničím, co bylo do našeho právního řádu zavedeno toliko v euforii po pádu komunismu. Pokud by takto tvůrce zákona uvažoval i v jiných případech, mohl by napříště omezit další svobody obnovené po listopadu 1989 (např. svobodu slova, shromažďování atd.). Vzhledem k tomu, že církevní sňatky mají na našem území dlouhodobou tradici, nepovažujeme za správné a

důvodné tento trend v novém občanském zákoníku, který by měl platit pro několik dalších generací, opustit, resp. zcela zvrátit. Je třeba respektovat společenské zájmy a tradice naší právní kultury. Prostý odkaz na jiné země nepovažujeme za relevantní, neboť tak lze argumentovat v obou směrech.

Jde-li tvůrcům návrhu o vytvoření moderního kodexu, který má platit řadu desetiletí, jak je tomu v jiných evropských státech, je nutné, aby i principy a hodnotové pohledy, na kterých má být tento zákon postaven, byly moderní, tedy aby odpovídaly dnešní otevřené demokratické společnosti. Do této společnosti podle našeho názoru patří rovněž možnost (právo) snoubenců zvolit si formu sňatku se statusovými účinky. Naopak znemožnění volby či obligatornost jedné formy jsou znaky doby totality, kterou odmítáme i jen v náznacích. **Protože v době totality tato možnost neexistovala, není dán důvod ji nepřiznat v době demokracie.** Navíc, jak jsme již uvedli výše, jde o **osvědčený a neproblematický model, známý již za doby první republiky.** Není proto dán ani ideový ani praktický důvod ke změně.

c) Církevní sňatek mohou muž a žena podstoupit kdykoli, tj. i zcela nezávisle na sňatku civilním, právě proto, že je to jen věcí jejich víry, jejich přesvědčení (duchovní není trestně postižitelný). Mohou také uzavřít jenom sňatek církevní – bez statusových následků. To, co platí o církevním sňatku na území ČR, platí i o církevním sňatku mimo její území. Rozdíl mezi totalitní úpravou a zdejší úpravou spočívá v tom, že církevní sňatek lze celebrat kdykoli bez statusových účinků (je to náboženský obřad se vším všudy, což zaručuje skutečnou religiozitu obřadu (např. v katolických církvích obřad představuje vzájemné udělení svátosti manželství)).

Pro vysvětlení je též třeba jasně uvést, že sňatek lze uzavřít pouze jeden, buď civilní nebo církevní. Tvrzení či představa, že se uzavře civilní sňatek a poté je možné ještě uzavřít církevní sňatek (a tedy dle navrhovatele realizovat svobodně své právo na projevení víry), je nepravdivé a silně zavádějící. Skutečnost, že dvě manželství uzavřít nelze, je dostatečně známa i z trestního zákona. **Je-li uzavřeno manželství civilním sňatkem, nemůže již dojít k církevnímu sňatku.** Ale pouze může jít o náboženský obřad, jako požehnání novomanželům atd. Ale již nejde o sňatek v pravém slova smyslu. Jakékoliv další podobné aktivity jsou již bez právního významu (čímž nezpochybnujeme jejich duchovní význam); v rovině právní je jejich význam asi jako konání zlaté svatby.

Tímto chceme dát navrhovatelům rovněž jasně najevo, že **není možné, aby došlo k uzavření církevního sňatku bez vůle spojit s ním statusové účinky.** Takový úkon by totiž

ani v pohledu věřících držících se Bible jakožto autoritativního Božího slova pro církve, **nebyl sňatkem**, a proto by se dané osoby nestaly manželi a nevzniklo by jim právo i povinnost společného života. Pokud navrhovatel má představu, že je možné mít manželství před Bohem, tedy uzavřít si ho na půdě církve, ale že nemusí být zájem, aby bylo i před státem, jde o hrubý omyl či nepochopení této věci. Snad není třeba zdůrazňovat, že lidé věřící a církve jsou právě **na otázku** manželství a života bez právoplatně uzavřeného manželského svazku velice citliví. Proto prosíme, aby i předkladatelé návrhu a posléze zákonodárci vzali tuto skutečnost na vědomí.

Podle toho, jak smíme rozumět Božímu slovu, je manželství uzavřeno před Bohem i státem, jestliže se snoubenci podrobí obřadu (ritu) stanovenému danou společností, což v našem případě znamená stanovenou státem formou zákona. Jiný akt nevede k uzavření manželství. **Nestanou-li se muž a žena manželi před státem a jeho zákonem, nestanou se manželi ani v církevních kruzích.** Šlo by tak o žití nesezdaného páru, což rozhodně není církvemi podporováno, nýbrž naopak. Nevytvářejme, prosím, dojem, že církve si žijí životem mimo pozemskou realitu a bez vztahu ke státu. Naopak, věřícími je uznáváno právo státu (*císaře*) spravovat otázky pozemského života. V naší společnosti tak nemůže existovat manželství, které by bylo pouze před Bohem a ne před státem. Proto tvrzení, že lze uzavřít církevní sňatek bez jeho aspektu vůči státu, je zcela nepravdivé až lživé.

Vzhledem k tomu, že navrhovatelé svoji argumentaci podstatným způsobem opírají o shora napadené tvrzení, snažíce se vyvolat dojem, že věřící uvedenou změnou vlastně nebudou vůbec dotčeni, a k tomu, že toto tvrzení však bylo výše uvedeným zcela vyvráceno, resp. ukázáno na jeho nepravdivost, je tak dán další důvod návrh na zrušení právně relevantních církevních sňatků odmítnout. Máme za to, že **změna by výrazným způsobem zasáhla do práv a odůvodněných zájmů věřících**, kteréžto jsou rovněž pod ochranou Listiny.

d) Církevní sňatek může být celebrován podle ritu kterékoliv církve nebo náboženské společnosti; dnešní uznání, resp. pověření státem (registrovaná církev, registrovaná náboženská společnost, výkon tzv. zvláštního práva) nemá být relevantní – dojde k vyrovnání účasti státních občanů na náboženském životě, resp. skončí diskriminace skupin občanů pro jejich náboženské vyznání.

Jak již bylo vysvětleno shora, zejména v předchozím bodě, **sňatek lze uzavřít platně toliko jeden**. Varianta I. návrhu odnímá registrovaným církvím právo provádět církevní sňatky. Schválením tohoto návrhu církevní sňatky de facto přestanou existovat. Žádná církev či

náboženská společnost nebude moci provádět církevní sňatky. Bude toliko možné konat náboženské obřady věnované novomanželům (či někdy ještě snoubencům před odchodem na úřad moci veřejné, resp. po návratu z něj). Rozhodně však nepůjde o uzavření manželství či sňatek, jak to naznačuje předkladatel návrhu.

Stát tedy údajnou diskriminaci některých skupin občanů pro jejich náboženské vyznání zmíněnou v důvodové zprávě k návrhu vyřeší tak, že možnost provádět církevní sňatky vezme všem. Tím dle něj nebude mezi věřícími rozdíl. Lepším řešením možné diskriminace je přiznat toto právo všem církvím tak, jak je to uvedeno ve variantě II. návrhu. Nevytvářejme však iluzi, že zrušením církevních sňatků dojde ke srovnání náboženských práv občanů a všichni budou tak moci být spokojeni. Dojde přesně k opačnému následku, a to ke znevážení práv lidí věřících v Boží existenci.

Výše uvedený argument předkladatele návrhu tak považujeme za lichý, protože vychází ze špatného pochopení církevního sňatku.

e) Od civilního sňatku se církevní sňatek zásadně liší, a to svou povahou, resp. podstatou: zatímco např. podle ritu katolické církve se muž a žena sobě navzájem zaslibují před tváří Boží (jde o vzájemný, navzájem adresovaný slib požehnaný ordinářem, zástupcem Božím na Zemi), sňatek civilní je svou podstatou prohlášením před a hlavně vůči státu (snoubenci projevují svou vůli, že spolu vstupují do manželství, oni svou vůli oznamují státu, stát jejich projev vůle (povýtce pasivně) přijímá; formálně tedy nejde o vzájemný slib snoubenců, jde o jejich sbodné projevy o sňatečné vůli vůči státu).

Znovu zdůrazňujeme, že církevní sňatek obsahuje vždy nejméně to, co civilní sňatek, navíc má další rozměry a význam. **Není možné tvrdit, že věřící snoubenci při církevním sňatku nečiní projev vůle společně vstoupit do manželství platného před státem.** Kdyby tomu tak nebylo, proč by si jinak snoubenci nejprve na státním úřadě – matrice nechali vystavit osvědčení, že mohou vstoupit do manželství, které bude stát uznávat? Věřící snoubenci jsou si velice dobře vědomi právních následků svého jednání; projevují-li svoji vůli před osobou pověřenou církví činí tak s naprostým vědomím (a rovněž cílem) relevantnosti daného jednání i před státem a jeho úřady. To, že věřící vstupují do manželství i v bázni před Bohem, neznamená ani trochu rezignaci na účinky projevu jejich vůle před státem a jeho zákonem. Není nám ani zřejmé, z čeho navrhovatel tento názor dovodil.

Též nelze souhlasit s představou navrhovatele, že snoubenci při civilním sňatku nečiní projev vůle i vůči sobě navzájem. Vždyť i § 545 návrhu popisuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy a v § 576 návrhu je stanovena i povinnost manželů žít spolu a být si věrní⁷. To znamená, že snoubenci se vždy při sňatku (at' je provedenou kteroukoliv formou) zavazují k uvedeným povinnostem. Je proto možné bez přehánění říct, že jde i o slib (či závazek) adresovaný mezi snoubenci navzájem. Argument uvedený pod písmenem e) je tak zcela nepravdivý a navíc je v rozporu se samotným smyslem manželství.

Nebo chce snad předkladatel návrhu říci, že manželství uzavřené civilní formou je pro muže a ženu méně závazné? Navrhovatel zde opět nahrává ve společnosti dnes rozšířenému tvrzení, že „jde jen o papír“. Tím jednoznačně popírá ustanovení čl. 32 odst. 1 Listiny, kde je stanoveno, že rodičovství a rodina jsou pod zvláštní ochranou zákona. Není třeba připomínat, že základem rodiny je manželství. Degraduje-li stát manželství, resp. vstup do něj, na nějaký administrativní úkon, rozhodně tak nenaplnuje svůj v Listině vyjádřený závazek chránit rodinu. Vztah k počátku manželství se tak přenáší i k manželství jako takovému.

f) *Dle sčítání v r. 2001 bylo u nás dva a půl miliónu věřících, z toho byla většina starších šedesáti let: takto padá na váhu stanovisko asi deseti, dvaceti procent obyvatelstva, ale navíc: názor těchto občanů není ani zdaleka jednotný.*

Toto tvrzení snad navrhovatel nemyslí vážně. **Hlásí-li se skoro čtvrtina obyvatelstva k víře** (z 10 milionu obyvatel představuje 2,5 milionu celou čtvrtinu, nikoliv desetinu!), je možné to přehlížet jako zcela nevýznamné, jak to činí navrhovatel? Jak to, že v některém případě jsou relevantní údajná 4 % obyvatel a někde nestačí ani 25 %? Argumentace navrhovatele tak zavání nerespektováním věřících v Boží existenci a jejich práva svoji víru projevovat řádně navenek a považujeme ji proto za neférovou.

Rovněž se zamýšlíme nad tím, co chtěl navrhovatel vyjádřit skutečností, že polovina věřících je ve věku nad šedesát let? Chce snad tímto navodit dojem, že časem bude věřících podstatně méně, a proto je na místě nyní zrušit církevní sňatky? Takové uvažování je třeba zcela odmítnout. Důvodová zpráva k návrhu by měla být založena na faktech a skutečných argumentech, nikoliv spekulacích či domněnkách.

⁷ K tomu srovnej i § 18 současného zákona o rodině, kde je mj. rovněž stanovena povinnost manželů žít spolu a být si věrní.

Na druhou stranu kdybychom uvažovali jako předkladatel návrhu, můžeme dojít k závěru, že je na místě zrušit civilní sňatky, protože lidé věřící v neexistenci Boha mají stále větší nechuť vstupovat do manželství, takže časem tato forma sňatku ani nebude žádanou. Naopak by zůstaly zachovány církevní sňatky, protože do manželství vstupují a budou vstupovat věřící, kteří nechtějí žít jako nesezdaný pár, a pokud do manželství budou chtít vstoupit i věřící v neexistenci Boží, tak se sice musí podrobit církevnímu sňatku, ale zákon jim pak nebude bránit provést sňatek ještě před státním úředníkem. Jistě cítíte slabost této argumentace, ale přesto takto, jen opačně, postupuje předkladatel návrhu. Jeho argumentaci proto považujeme za značně chabou a nikoliv řádně a věcně zdůvodněnou, jak by si tak zásadní věc, jako je uzavření manželství, zasloužila. Varianta I. návrhu vzhledem k již mnohokrát zmíněnému trendu odmítání manželství (převážně nevěřícími) by mohla vést k paradoxní situaci, kdy manželství budou uzavírat sice většinou věřící, ale toliko před úředníkem!

g) *Stále větší migrace obyvatelstva Evropy i světa, internacionalizace a globalizace života, vyžadují jasná pravidla pro statusové věci, a to co možná pravidla jednotná. Tendenci v tomto směru je třeba sledovat co nejdříve.*

Souhlasíme s tím, že pro otázku uzavření manželství jsou potřebná jasná pravidla. Máme však za to, že současná právní úprava této věci plně vyhovuje. Předkladatel návrhu vůbec nezdůvodnil, v čem je nyní nejednota či nejasnost, resp. proč je potřebné nyní rušit zavedený institut církevních sňatků. **Nepocítujeme, že by v tomto panoval ve společnosti nepořádek či chaos, který by bylo potřebné řešit, a to způsobem zrušení církevních sňatků.**

Existence manželství je navenek přeci prokazována **oddacím listem**, tedy veřejnou listinou vydanou státním orgánem, a jeho podoba je jednotná pro všechna manželství. To, jak manželství vzniklo, tedy před kým snoubenci projevili svoji vůli vstoupit do manželství, pak není v této souvislosti důležité.

Jen pro úplnost podotýkáme, že církevnímu sňatku obligatorně předchází cesta snoubenců na matriku (orgán státu), která jim, splňují-li podmínky pro sňatek, vystaví **osvědčení**, bez něhož nelze církevní sňatek uzavřít, což zaručuje státu kontrolu nad tím kdo a před kým uzavírá manželství. Takže s názorem, že z důvodu globalizace je třeba zrušit církevní sňatky, rozhodně nesouhlasíme a tuto potřebu ve společnosti necítíme.

b) *Konkrétní podoba civilního sňatku záleží jen na vůli snoubenců: stejně jako je zásadně možné uzavření manželství na lodi nebo v gondole balonu, je možné sňatečný obřad před „úřadem“ omezit na pozdrav, představení a otázky a odpovědi; „proslov“ oddávajícího je možné vyloučit, neboť to není otázka zákonem upravená (stejně jako další faktické a právní relevanci postrádající úkony).*

Jde o další nicotný argument předkladatele, který má snad uchlácholit věřící, že to „nutné zlo na úřadě“ nemusí být tak dlouhé. Opět i toto tvrzení vyznívá jako znevažující institut manželství, redukuující jej na administrativní akt na úřadě, který si snoubenci rychle odbudou a pak se mohou věnovat svému ritu v církvi.

Na druhou stranu si lze představit, že bude možné manželství i nadále uzavírat na církevní půdě, avšak za přítomnosti úředníka, jehož úkolem by bylo vyslechnout shodnou vůli snoubenců vstoupit do manželství. V tomto bodě lze snad spatřovat jediné pozitivum varianty I. návrhu, a to v tom, že by onen oddávající i s matrikářkou přišel do církevního prostředí, kam by pravděpodobně normálně nikdy nevstoupili, a tito lidé tak budou mít možnost slyšet Boží slovo. Nicméně to zřejmě není záměrem předkladatele návrhu.

Na tomto místě znovu **žádáme, aby manželství a tím i jeho počátek byly brány vážně a ctěny. Varianta I. návrhu k tomu v žádném případě však nesměruje.** Proto ji nepodporujeme.

i) *Protiargumentace maximou quieta non movere není případná. Jednak u nás nejde o quieta – fakultativní režim máme teprve od r. 1992, před tím tu byl dlouhou dobu režim obligatorního civilního sňatku. Jednak, a to je ještě podstatnější, nejde o majetkové právo (jebož se pravidelně tato zásada týká), ale jde o věc osobního statusu občana.*

I tento argument předkladatele nás nemile překvapil. Tvrdit, že něco neexistovalo v době totalitního komunistického státu, takže to nemusí existovat ani dnes, je zcela nepřípadné a odmítnutíhodné. Každý přece ví, že režim, který u nás panoval v letech 1948-1989 byl nedemokratický, kdy nebyla respektována práva člověka a občana. Proto není možné odvolávat se na tuto dobu a kopírovat z ní nějaké vzory.

Tvrdí-li předkladatel, že církevní sňatek existuje toliko od roku 1992, trochu zastírá skutečnost, že **církevní sňatky existovaly i v době první republiky**, když byly zavedeny v roce

1919 zákonem č. 320/1919 Sb. z. n. Uvedený zákon, jako mnoho jiných, byl zrušen až v roce 1949 komunisty. Argumentace *quieta non movere* je tak zcela případná, a to nejen ve vztahu k době posledních dvou desetiletí obnoveného demokratického státu, ale i k tradici první československé republiky, ke které se podle Preambule naší ústavy⁸ hlásíme.

Shrnujeme tak, že **církevní sňatky neexistovaly v minulém století pouze v době totality**, ke které bychom se v jakémkoliv podobě neradi vraceli. Proto i posledně uvedený argument předkladatele nemůže obstát a naopak argumentace *quietou* je zcela na místě.

IV. Shrnutí protiargumentů

- a) sňatek lze uzavřít toliko jeden, buď civilní nebo církevní, jiné úkony pak již nejsou sňatkem v pravém slova smyslu;
- b) církevní sňatek obsahuje vždy projev vůle snoubenců stát se manželi před státem a zákonem; není možné uzavřít církevní sňatek bez této vůle, nedošlo by tak k uzavření manželství;
- c) církevní sňatky jsou u nás osvědčenou formou a není vhodné, ani společensky žádoucí je rušit, zvláště hlásí-li se k církvím cca čtvrtina populace, když nový občanský zákon má dle návrhu sloužit člověku a jeho potřebám;
- d) církevní sňatky jsou stále pod kontrolou státu – předoddavkové řízení na matrice – vystavení osvědčení, které je pro církevní sňatek *conditio sine qua non*, a dále je tu možnost státu církvi právo oddávat odejmout;
- e) církevní sňatek je zpravidla důstojným a vážným vstupem do manželství a je prováděn někým s dlouholetou zkušeností a vztahem ke snoubencům;
- f) ze strany předkladatele nebyl předložen ani jeden skutečný argument pro zrušení církevních sňatků.

V. Nedostatky varianty II. návrhu

Co však považujeme za velmi **problematické a zřejmě i nedomyšlené** ve variantě II. návrhu, je ustanovení § 547a odst. 2 návrhu, podle kterého je nutné příslušnému matričnímu úřadu prokázat, že došlo k církevnímu sňatku, a to do tří pracovních dnů, jinak manželství nevznikne. Jde tedy o **povinnost odevzdat doklad o uzavření církevního sňatku matričnímu**

⁸ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších předpisů.

úřadu do tří pracovních dnů od sňatku, a to pod sankcí neplatnosti, resp. nevzniknutí manželství! S tím není možné souhlasit z následujících důvodů.

Za prvé tak vyvstává otázka, **kdy vlastně manželství, je-li uzavíráno církevní formou, vzniká.** Je to projevem vůle snoubenců vstoupit do manželství? Nebo až je matrice v uvedené lhůtě doložen doklad o uzavření manželství? Uvedená úprava by tak způsobila značnou právní ale i morální nejistotu, kdy se snoubenci stávají skutečně manželi a kdy si mohou být jisti, že tato skutečnost nebude vlivem okolností změněna, a to i bez jejich vůle.

Domníváme se, že napadené ustanovení návrhu vystavuje **snoubence zbytečně značné nejistotě.** Na tomto místě považujeme za nutné zdůraznit, jak už ostatně bylo uvedeno výše, že **vztah věřících k manželství je vážný a že je jimi velice ceněno,** což se projevuje i v tom, že začínají společně žít (rozuměj intimně), až se stanou manželi. Doposud se snoubenci stávali manželi projevem své vůle před pověřenou osobou, bez ohledu na vystavení oddacího listu či jinou okolnost a tuto skutečnost nešlo zvrátit. Snoubenci tak měli naprostou jistotu, kdy se stali manželi se všemi právy a povinnostmi, které to obnáší. Předkladatel návrhu a potažmo zákonodárce by měli vzít tuto vážnou okolnost v potaz při úpravě uzavírání manželství. **Proto prosíme o citlivost k postojům věřících k manželskému životu a nevystavování těchto lidí zbytečným rizikům.**

Rovněž nepovažujeme za důvodné, aby **podmínky pro vznik manželství byly de facto u církevního sňatku nastaveny odlišně od civilního, a to navíc v neprospěch církevních sňatků.** Nerovnost spatřujeme v tom, že u civilního sňatku je uzavření manželství perfektní okamžikem projevení vůle druhého snoubence, kdežto u církevního sňatku by bylo nutné ještě navíc splnit další podmínky, které však již nesouvisejí se samotným projevem vůle snoubenců o vstupu do manželství. Nebo tím předkladatelé chtějí dát snoubencům u církevního sňatku ještě tři pracovní dny na rozmyšlenou, zda do manželství skutečně vstoupí?

Sice předpokládáme, že uvedená lhůta pro odevzdání dokladů by měla být splněna ve většině případů, přesto si lze představit i okolnosti, kdy splněna nebude. Není totiž výjimkou, že novomanželé odjíždějí bezprostředně po svatbě na svatební cestu, často mimo republiku. Pak je tu oddávající, který by měl onen protokol na příslušný matriční úřad odevzdat, nicméně může nastat událost, která mu v tom zabrání, jako je úmrtí, nehoda apod. Ačkoliv jde o mimořádné situace, je třeba s nimi při tvorbě právní normy počítat. Novomanželé vrátivši se ze svatební cesty

by pak zjistili, že vlastně nejsou manželi. Ale je možné si představit i jednodušší případ, kdy je protokol zaslán poštou, která jej vůbec nedoručí, což se také žel stává. Manželé by tedy sice splnili svoji povinnost, ale vlivem jiné události by došlo k zániku (nevzniknutí) jejich manželství. Taková situace je nežádoucí a není možné ji připustit. Jiným pohledem na tuto problematiku můžeme dojít k závěru, že za **neodevzdání protokolu budou vždy sankciovaní novomanželé**, a to neexistencí jejich manželství bez ohledu na to, zda nedoložení uzavření manželství zavinili sami manželé či někdo jiný. Takovou úpravu nelze akceptovat.

Když odmyslíme od dopadů do morální či názorové sféry onoho negativního následku pro dotyčného muže a ženu, je třeba vzít v potaz **i možné právní důsledky**. Co když v krátkém čase existence manželství před jeho zpětně účinnou neexistencí učiní manželé nějaký právní úkon, zejména zásadnějšího významu, jako je nabytí nemovitosti apod. Nebo pokud z nich jeden zemře. Jakým způsobem se pak bude daný případ majetkově vypořádávat? Máme tak za to, že uvedená **úprava by nejen přinesla nejistotu v otázce vzniku či existence manželství, ale způsobila by i komplikované a těžko řešitelné právní situace**. Hlavně by však jednoznačně poškodila dotyčné „bývalé“ manžele.

Navržená právní úprava je v tomto bodě značně nezdařilá a nás nemile překvapující; **jde o nedomyšlení skutečných následků a dopadů**. Nejsme si ani jisti, k čemu má cílit. Je jisté v pořádku, požaduje-li stát, aby se o církevních sňatcích dozvídal v co nejkratší době. Toho však lze docílit i **jinými nástroji**, a to zejména takovými, které by nepoškodily dotčené dva lidi. Ta sankce by případně měla dopadnout na církev v podobě odnětí práva přijímat prohlášení snoubenců o vstupu do manželství či na konkrétní osobu duchovního, kterému by toto bylo znemožněno, jak tomu ostatně je v § 547b návrhu, proto ustanovení § 547a odst. 2 považujeme za nadbytečné. Lze si představit i pořádkovou pokutu pro dotyčného duchovního, zavinil-li by prodlení. Postihovat však dané manžele nepovažujeme za správné.

Znovu žádáme o přehodnocení navrženého ustanovení a přimlouváme se **za současný model** s případným (je-li to třeba, což zatím nebylo zdůvodněno) přísnějším postihem církve či konkrétního duchovního, neprokáže-li státu včas vznik manželství církevním sňatkem, **nikoliv však sankcionováním novomanželů**.

VI. Závěr

Jak vyplývá z výše uvedeného, **jsme jednoznačně pro zachování církevních sňatků**, což je obsaženo ve variantě II. návrhu, avšak s výše uvedenou výhradou k ust. § 547a odst. 2 návrhu, které doporučujeme vypustit pro nadbytečnost a problematičnost. **Důvody pro zachování církevních sňatků mnohonásobně převyšují možné důvody pro jejich zrušení.**

Skutečnost, že možnost provádět církevní sňatky získají i církve, které s tímto doposud nemají zkušenosti, nepovažujeme za problematickou. Schválený nový občanský zákoník by jistě obsahoval, jak tomu u tak důležitých kodexů bývá, dostatečnou legisvakanci lhůtu, kdy by bylo možné se na jeho aplikaci připravit. V této věci bychom doporučovali spolupráci oddávajících církví s **Ministerstvem kultury**, které má věci církevní v působnosti, a mezi ním a církvemi již funguje určitá spolupráce či komunikace.

V neposlední řadě také chceme vyjádřit poděkování, že naše argumenty uvedené v tomto stanovisku budou brány vážně při další práci na novém občanském zákoníku. Také **oceňujeme otevřenost předkladatele k veřejné diskusi nad návrhem**. Věříme, že jejím výsledkem bude **kvalitní kodex, respektující práva a zájmy všech skupin občanů**, který tak bude způsobilý existence řady let bez neustále nutnosti novelizací.

Také bychom si velice přáli, aby i nový občanský zákoník vedl ve společnosti k větší **úctě k zákonům a právům druhých**. Aby však toho bylo dosaženo, musí takto postupovat i samotný tvůrce zákona.

Závěrem bychom také chtěli vyjádřit připravenost dále s předkladatelem **spolupracovat** na návrhu ve vztahu k otázkám souvisejícím s manželstvím.

Stanovisko vypracoval v červenci 2008 Mgr. Aleš Drbal; autor je právník pracující ve státní správě a odpovědný zástupce Křesťanského sboru Brno.

Stanovisko předkládají jménem Křesťanských sborů jednatelé Pavel Boháč a Jaroslav Šupík.

V Brně 22.srpna 2008